

TÁRSADALOMTUDOMÁNYI TANULMÁNYOK

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpontjának
tanulmánykötete

Szerkesztette:

Molnár D. Erzsébet és Molnár Ferenc

II. RF KMF – „RIK-U” Kft.
Beregszász–Ungvár
2021

ETO 300(=945.11)(477.87)

T 32

Tanulmánykötetünk első fejezetében a 19. századi nemzetiségi kérdés és törvényhozás változó tartalmának magyarországi összefüggéseivel foglalkozik. Az itt található írások olyan kérdéseket vizsgálnak, mint az 1860-as években kidolgozott nemzetiségi törvényjavaslatok és nemzetkonceptiók, az 1868-as nemzetiségi törvény és a multietnikus állam dilemmái, valamint az északkelet-magyarországi ruszin mozgalom kiegyezés előtti és utáni helyzete. A kiadvány többi fejezetében kárpátaljai tematikájú, történelmi és társadalomtudományi jellegű tanulmányok kerülnek közlésre. Kötetünket mindazoknak ajánljuk, akik betekintést kívánnak nyerni a Kárpát-medence, különösképpen a mai értelemben vett Kárpátalja új- és jelenkori történetébe, nemzetiségi, felekezeti, társadalom- és oktatáspolitikai viszonyaiba, valamint politikai és gazdasági helyzetébe.

Kiadásra javasolta a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa
(2020.12.03., 8. számú jegyzőkönyv)

Készült a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpontja, Történelem- és Társadalomtudományi Tanszéke, valamint Kiadói Részlege közreműködésével.

Szerkesztette: *Molnár D. Erzsébet és Molnár Ferenc*
(II. RF KMF, Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpont,
Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék)

Lektorálta:

Dr. habil. Barta Róbert (intézetigazgató, egyetemi docens, Debreceni Egyetem BTK, Történelmi Intézet)

Dr. Brenzovics László (docens, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola,
Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék)

Prof. Dr. Erdődy Gábor (az MTA doktora, egyetemi tanár, Eötvös Loránd Tudományegyetem)

Dr. Fodor Gyula (rektorhelyettes, docens, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola,
Földtudományi és Turizmus Tanszék)

Kutassy Ilona (igazgatóhelyettes, Kárpátaljai Területi Állami Levéltár)

Prof. Dr. Mándrik Iván (professzor, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola,
Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék)

Dr. Molnár József (tanszékvezető, docens, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola,
Földtudományi és Turizmus Tanszék)

Dr. Orosz Ildikó (elnök, docens, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola,
Pedagógia és Pszichológia Tanszék)

Korrektúra: *Hnatik-Riskó Márta*

Műszaki szerkesztés és tördelés: *Vezsdel László*

Borítóterv: *Vezsdel László*

ETO-besorolás: *a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára*

A kiadásért felelnek:

Orosz Ildikó (elnök, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola)

Csernicskó István (rektor, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola)

Dobos Sándor (részlegvezető, Kiadói Részleg, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola)

A tanulmányok tartalmáért kizárólag a szerzők felelnek.

A kiadvány megjelenését támogatta az MTA Domus Kuratóriuma.

Kiadó: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (cím: 90 202 Beregszász, Kossuth tér 6.; e-mail: foiskola@kmf.uz.ua) és a „RIK-U” Kft. (cím: 88 000 Ungvár, Gagarin u. 36.; e-mail: print@rik.com.ua)

Nyomdai munkálatok: Kálvin Nyomda (cím: 90 202 Beregszász, Kossuth tér 4.; e-mail: kalvin.nyomda@gmail.com)

ISBN 978-617-7868-64-3

© A szerzők, 2021

© A szerkesztők, 2021

© II. RF KMF, Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpont 2021

TARTALOM

ELŐSZÓ	7
<i>Nemzetiségi kérdés és törvényhozás a 19. századi Magyarországon.....</i>	9
Deák Ágnes: NEMZETISÉGI TÖRVÉNYJAVASLAT-VÁLTOZATOK MAGYARORSZÁGON, 1861–1868.....	11
Gyáni Gábor: AZ 1868-AS NEMZETISÉGI TÖRVÉNY ÉS A MULTIETNIKUS ÁLLAM PROBLÉMÁJA.....	29
Lajtai L. László: A NEMZETISÉGI EGYENJOGÚSÁGRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNY VITÁJA A MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉSBN ÉS A NEMZETKONCEPCIÓK ÖSSZECsapása	39
Molnár Ferenc: FEJEZETEK AZ ÉSZAKKELET-MAGYARORSZÁGI RUSZINOK NEOABSZOLUTIZMUS KORI TÖRTÉNETÉBŐL.....	63
Fedinec Csilla: RUSZIN ÖNMEGHATÁROZÁSI KÍSÉRLETEK AZ 1860-AS ÉVEKBEN	77
Molnár Ferenc: PANKOVICS ISTVÁN MUNKÁCSI PÜSPÖK ÉS A RUSZIN MOZGALOM	93
<i>Történelmi tanulmányok.....</i>	109
Dancs György: AZ ELSŐ KOLERAJÁRVÁNY ELLENI VÉDEKEZÉS SZEREPLŐI MAGYARORSZÁGON.....	111
Csatáry György: A BRASCSAJKÓ-LEVÉLTÁR IRATAI (1919–1952)	135
Szamborovszkyné Nagy Ibolya: A BEREKSZÁSZI REFORMÁTUS GYŰLEKEZET TEMPLOMÁNAK TÖRTÉNETE A KEZDETEKTŐL 1931-IG.....	183
Molnár D. Erzsébet: A SZOVJET MEGSZÁLLÁS KEZDETEI KÁRPÁTALJÁN 1944 OKTÓBERÉBEN.....	203
Váradai Natália: MINDENNAPOK ÉS HATÁR MENTI KAPCSOLATOK KÁRPÁTALJÁN A HRUSCSOV-ÉRÁBAN.....	215

<i>Kárpátalja. Közigazgatás, mobilitás, politika</i>	237
Molnár D. István: KÁRPÁTALJA LAKOSSÁGÁNAK TERÜLETI ELOSZLÁSA AZ ÚJONNAN KIALAKÍTOTT KÖZIGAZGATÁSI RENDSZER TÜKRÉBEN	239
Pallay Katalin: HAZATÉRNI VAGY OTTMARADNI? A KÁRPÁTALJAI MOBILIS HALLGATÓK LETELEPEDÉSÉRE HATÓ TÉNYEZŐK VIZSGÁLATA.....	255
Darcsi Karolina – Orosz Ildikó – Molnár D. István: A „KMKSZ” – UMP SZEREPLÉSE A 2020-AS UKRAJNAI HELYHATÓSÁGI VÁLASZTÁSOKON	275
Orosz Ildikó – Pataki Gábor – Molnár D. István: BEREGSZÁSZ ÉS TÉRSÉGÉNEK FEJLESZTÉSI TERVE	289
<i>Recenziók</i>	317
Molnár Ferenc: A RÁKÓCZI-KOR KÁRPÁTALJAI NÉZŐPONTBÓL. CSATÁRY GYÖRGY: A RÁKÓCZI-KOR EMLÉKHELYEI KÁRPÁTALJÁN.....	319
Csatáry György: RECENZÍÓ AZ „ÖRZENI KINCSES TEMETŐKET.” A BEREGSZÁSZI KÖZTEMETŐ EGYKORI RÓMAI KATOLIKUS SÍRKERTJE CÍMŰ KIADVÁNYRÓL	323
Csernicskó István: MIT MUTAT A MÉRLEG? OROSZ ILDIKÓ–PALLAY KATALIN: A KÁRPÁTALJAI OKTATÁS HELYZETE A 2019-ES KÜLSŐ FÜGGETLEN ÉRETTSÉGI EREDMÉNYEINEK TÜKRÉBEN	327
Szilágyi Lajos: RECENZÍÓ OROSZ ILDIKÓ–PALLAY KATALIN A KÁRPÁTALJAI OKTATÁS HELYZETE A 2019-ES KÜLSŐ FÜGGETLEN ÉRETTSÉGI EREDMÉNYEINEK TÜKRÉBEN C. MONOGRÁFIÁJÁRÓL.....	331
Császár István: RECENZÍÓ A MENEKÜLTEK, MIGRÁNSOK, ÚJ HAZÁT KERESŐK CÍMŰ KÖTETRŐL	335
Asztalos Annamária: RECENZÍÓ A VOLT EGYSZER EGY MONARCHIA. VÁROS ÉS VIDÉK C. KIADVÁNYRÓL.....	343

Recenzió

a *Volt egyszer egy Monarchia. Város és vidék* c. kiadványról

Szerkesztette: Barta Róbert és Csiszár Imre.

Kapitális Kft., Hajdúnánás. 2019, 216 oldal

Az 1867. évi osztrák–magyar kiegyezés következtében egy olyan államalakulat született meg és lépett be a nemzetközi politika színterébe, amely meghatározó jelentőséggel bírt mind a 19., mind a 20. század eseményeinek alakulásában. A nagyhatalmi lépések, amelyeket tettek, a döntések, amelyeket hoztak, végül a Monarchia megszűnését eredményezték. Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásának századik évfordulója alkalmából született meg a *Volt egyszer egy Monarchia* című tanulmánykötet. A kiadvány szerzői munkáikban a dualizmus korának fontos szegmenseibe adnak bepillantást. Jelen tanulmány ennek a kiadványnak a bemutatását célozta meg.

1867 – a kiegyezés éve, melynek megítélése mind a mai napig kérdéseket vet fel és vitákat indít el a tudományos körökben. A dualizmus korának vizsgálata – melynek hívei és bírálói egyaránt akadnak – nem egyszerű feladat. A kutatók bármennyire is igyekeznek objektív képet alkotni a korszakról, annak sokrétű értelmezése miatt nehéz megtalálni azt az irányt, amely a valós történelmi események feltárásához elvezetnek. A Barta Róbert és Csiszár Imre szerkesztésében létrejött *Volt egyszer egy Monarchia* című tanulmánykötet szerzői mégis vállalkoztak erre a feladatra. A 2018. június 1-jén Hajdúnánáson megrendezett konferenciának, s az ennek következtében megszületett tanulmánykötetnek az aktualitása nem is lehetett volna más, mint az Osztrák–Magyar Monarchia megszűnésének századik évfordulója. A 2019-ben kiadott centenáriumi kötetbe olyan neves szaktekintélyek publikációi kerültek be, mint ifj. Barta János, Schrek Katalin, Janek István, Botos Máté, Csiszár Imre, Nyakas Miklós, Pintér Zoltán Árpád és Pallai László.

A tanulmánykötet ifjabb Barta János¹értekezésével kezdődik. A szerző kutatásának középpontjában a birodalom gazdasági sokszínűsége áll, melyben nem véletlenül kap kiemelkedő helyet az agrárszféra. Az udvar a mezőgazdaság által kívánta a nagyipart megteremteni. Ennek eléréséhez

---

* II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Apáczai Csere János Könyvtárának munkatársa

¹ Professor emeritus, Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történelmi Intézet

viszont a gazdaságot olyan alapokra kellett helyezni, amely a terület homogén gazdaságának megteremtését igyekezett elősegíteni. Ezt viszont több tényező is meggátolta, melyek kifejtésére a szerző nagy figyelmet fordít. Az országok, tartományok közti különbségek okai között találjuk a földrajzi fekvést, a történeti hagyományokat, a fejlettségi különbségeket, az agrárnépesség jogi-társadalmi eltérését vagy éppen az etnoszokban erősödő identitástudat kialakulását, ami gátolta a nemzetiségek egymás közti kapcsolatait. Munkájában arra is rávilágít, hogy bár akadtak eszközök az elmaradt területek helyzetének fejlesztésére, azonban a fennálló problémákat nem tudták kiküszöbölni, ami részben a rossz kivitelezésben keresendő. Barta János a kutatását értékes táblázatokkal szemlélteti, ezenfelül ismerteti az 1849–1913 közti mezőgazdaság alakulásának időszakait, melyek utolsó periódusára az első világháború okozta csapás kíméletlenül rányomta bélyegét.

Schrek Katalin² kutatási területének fontos részét képezi az Orosz Birodalom 19. századi külpolitikája. Jelen tanulmánya szintén az említett birodalommal, valamint az Osztrák–Magyar Monarchiával, azok diplomáciatörténetével foglalkozik. Vizsgálódásának fókuszában a két birodalom balkáni partnerségének nemzetközi aspektusai állnak. A korszakban mindkét nagyhatalom terjeszkedésének iránya a Balkán-félsziget. A külpolitikai prioritást tekintve az Osztrák–Magyar Monarchiának Bosznia és Hercegovina annexiója, míg az Orosz Birodalomnak a krími háború előtti balkáni pozíció, a tengerszorosok ügye jelentette a legfőbb kérdést. A szerző figyelmet fordít azoknak a kérdéseknek a megválaszolására, hogy mely tényezők vezettek az orosz–osztrák szövetség felbomlásához, minek következtében vált lehetővé a bécsi kormányzat gazdasági behatolása, s ezzel egy időben az orosz külügyminisztérium politikájának visszafogottabbá válása a balkáni térségben. Az érintett országok apparátusában bekövetkező változások, a nagyhatalmak dilemmája a Konstantinápoly integritását érintő kérdésekben mind olyan különös helyzet kialakulásához vezettek, amely a nagyhatalmak új szövetségesek keresése iránti igényét indította el. Az események kusza szálai pedig elvezettek az 1897-ben orosz és osztrák részről megkötött egyezményhez. A nagyhatalmak ráeszméltek, hogy az új külpolitikai céljaik megvalósítása érdekében kénytelenek a kompromisszumkötésre, amely a balkáni status quo ideiglenes fenntartásában öltött testet. Bár az 1908. évi fordulatok új helyzetet teremtettek, azonban a partnerség átmenetileg megoldást tudott nyújtani „a lőporos hordó” térségét érintő kérdésekben.

² Egyetemi oktató, Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történelmi Intézet

Janek István³ az orosz hadsereg Osztrák–Magyar Monarchia magyar területeire történő betörését, s annak hatásait vizsgálja a lakosságra, de különös tekintettel a szlovák népre nézve 1914–1915 között. Kutatása azért is tölt be meghatározó szerepet az első világháborúra vonatkozó szakirodalomban, mert nemcsak magyar forrásokkal dolgozik. Cseh és szlovák eredetű anyagot, sajtóterméket is használ. A munkájában felhasznált iratoknak köszönhetően, s így a téma több szemszögből történő elemzése által a szerző a háború lakosságra gyakorolt hatásairól a reális képet tudja visszatükrözni. Tanulmánya átláthatóbbá tételének céljából írását külön egységekre bontotta: a háború fogadtatása, a magyarországi szlovák nyelvű sajtó reagálása a háborúra, az orosz csapatok betörései, a Kárpátokban zajló hadmozdulatok, a cári hadsereg katonáinak viszonya a helyi lakossággal, valamint az orosz propaganda hatása a szlovákokra nézve. A magyarországi szlovákok az események kibontakozásának elején lojálisan viszonyultak a magyar kormányhoz. Később aztán stratégiájuk megváltozott, passzívak maradtak, s a körülmények alakulásától várták a megoldást. 1918 őszétől azonban megváltozott a helyzet, s az ezt követő döntéseikre rányomta bélyegét az orosz propaganda, a cseh politikusok autonómiaajánlata, s a Magyar Királyságtól történő elszakadás ígérete, ami a csehszlovák orientáció erősödését váltották ki.

Nem mindennapi kutatási területre tévedt Botos Máté,⁴ aki Herczeg Ferenc Bizánc című drámájának történeti szempontú forrásjellegét vizsgálja. Felvezetésként a szerző röviden ismerteti Herczeg Ferenc életútját és röpké kitekintést tesz a dualizmus második felének belpolitikai eseményeire. A híres magyar író a belviszályok idején lett országgyűlési képviselő, aki Tisza Istvánnak egyik legbizalmasabb munkatársa volt. Ennek következtében tájékozott volt a politikai ügyeket illetően, s olyan kérdésekbe is betekintést nyert, amelyek a színpalak mögött zajlottak. Az író ebben a belpolitikai válsággal tűzdelt helyzetben kezdte meg méltán híres drámájának papírra vetését. Egy korszak történelmének felfogása a legérzékenyebben az irodalomban érhető tetten – írja Botos Máté, John Lukács szavait idézve. Botos értekezésének fő kérdése pedig éppen „A történetírás jövőjéről” elmélkedő történész mondatán alapul. A szerző úgy véli, Herczeg Ferenc drámájában párhuzamot vonva a dualizmuskori magyar politikával, annak egyenértékű megnyilvánulása köszön vissza művének bizánci eseményeiben.

³ Tudományos munkatárs, az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézete

⁴ Egyetemi oktató, Pázmány Péter Katolikus Egyetem

A szerző tanulmányában leírja, hogy mi volt a magyar író üzenete a dráma kapcsán. A mű fő kérdései: a döntéshozó által képviselt erkölcsi igazság, mely a tömeg támogatásának hiányában bukásra van ítélve, a legitim hatalom iránti tisztelet problémája, a legitim hatalommal szembeni áruulás, a népnek a külső erőben igen, de a saját legitim vezetőiben nem bízó gondolkodásmódja, s hogy a birodalomnak elsősorban a belső ellensége, s nem a külső okozza pusztulását. A szerző a drámában felsejlő kérdéseket a műnek idevágó részeivel példázza. Véleménye, hogy az erkölcsi igazság képviselője a dualizmus korában Tisza István, akit a nép – tekintve, hogy az a nemzeti romlás útjára lépett – nem érdemel meg.

A gazdaság- és helytörténeti kutatást ötvözi munkájában Csiszár Imre,⁵ aki a dualizmus korának ipari fejlődését Hajdúnánás példáján mutatja be, s vizsgálja annak kapcsolódási pontjait a mezőgazdasággal. Elemzésének koncepciója egyrészt az említett helység iparosságának kezdetein, másrészt annak dualizmus kori iparán alapul. Kutatásában teret kap a kiegyezés előtti magyar ipar ismertetése. A görcső alá vett szféra fejlődése nehezen indult meg. Az osztrák és magyar munkamegosztás és egyenlőtlen gazdaságpolitika gátat szabott a modernizáció útjának, amely csak a kiegyezést követően tudott jelentős eredményeket elérni. Hajdúnánáson kezdetben a mezőgazdaság, később a céhes ipar játszott fontos szerepet, ami egészen 1872-ig tartott, amikor is elfogadták az ipartörvényt, amely a céhek megszűnéséről rendelkezett. A törvény elfogadását követően a 20. század közepéig a gépesített üzemipar elterjedése határozta meg a gazdaság fejlődését. A szerző a korszerűsödés előrehaladásába a korabeli esetek lencséjén keresztül nyújt betekintést, amit a munkája végére beillesztett mellékletek is tanúsítanak. Tanulmányában igyekszik azt is érzékeltetni, hogy nem mindenkiből váltottak ki szimpátiát a modernizálás eszközei. Az iparszabadság kihirdetése a régi mestereket érintette érzékenyen, mert az olcsón és szakismeretek hiányában dolgozó konkurencia veszélyt jelentett számukra. Újabb jelentős változást aztán az első világháború szele hozott magával. A hajdúnánási üzemek egy része, amely a Monarchia munkamegosztása szerint határozta meg termelését, a háború után elvesztette felvevőpiacait. Az első világháborút követő nehéz körülmények és a gazdasági válság okozta problémák következtében pedig sokan kénytelenek voltak felhagyni a város életében nagy jelentőséggel bíró iparral.

⁵ Az MTA rendes tagja, professor emeritus, kutatóprofesszor, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, MTA Rényi Alfréd Matematikai Intézet

Hajdúnánás történetében maradva, azt érintve folytatódik a tanulmánykötet. Nyakas Miklós⁶ a Nyakas család történetébe enged betekintést. Munkáját Hajdúnánás társadalmi rétegződésének leírásával kezdi. A hajdúvárosokra jellemző, hogy az egyén születési determinációja meghatározó volt, ami a korszakra nézve ugyan nem meglepő, de az figyelemre méltó tényező, hogy a helységben élt a legtöbb armalista nemes. A kiváltságosok sorába tartozott a Nyakas család is, akik címeres nemeslevelet 1610-ben szereztek. A nemesi rang megszerzésének okait rekonstruálva kezdi el vizsgálódását a család történetével kapcsolatban. Tekintettel arra, hogy a családot érintő rendszerváltás utáni ügyekről is tesz említést, a szerző egy olyan munkát vonultat fel az olvasó előtt, amely több évszázadot ölel fel. Kutatásában a család életét meghatározó eseményekről, a család tagjainak életéről, megpróbáltatásairól ejt szót, amit nagy mennyiségű fényképpel is illusztrál. A család tagjaira jellemző volt az erős hit, a nemzetük és országuk iránti szeretet. Mindez hozzájárult ahhoz, hogy átvészeljék az első világháborút, s annak legsúlyosabb következményét, a Monarchia felbomlását, melyet követően az egyéni életutak az új határokkal együtt változtak meg.

Pintér Zoltán Árpád⁷ kutatásában a karcagi városháza építésével foglalkozik. Munkáját a következő szerkezeti egységekre bontotta le: változások a dualizmus kori közéletben, Karcag város rövid jellemzése a dualizmus korában, a karcagi városháza építése. Természetesen a nagyobb hangsúly az utolsó kérdés vizsgálatára helyeződik, ami alap- és helyrajzban, korabeli fényképekben és grafikákban gazdag. Az első két témakör viszont az előzmények és a város dualizmus kori képének ismertetése céljából szükséges. Tanulmányában leírja, hogy mennyire előnyös helyzetbe került az építészet, annak köszönhetően, hogy a kiegyezés után az események kiszámíthatóan alakultak, mindez pedig a gazdasági fejlődés számára ideális kereteket biztosított. A szerző bemutatja, hogy a – főképp – közigazgatási reformok hatására miért volt szükséges egy új városháza építése Karcagon, amelynek létrehozása egy „*produktív szellemű egyéniség állhatatos munkája nélkül*” (185. old.) nem valósulhatott volna meg. Bár az építés körül kialakuló viták több éven keresztül elhúzódtak, de a kitartó munka következtében egy olyan impozáns látványt, s mégis letisztult formavilágot nyújtó épület került a város főterére, amely mind a mai napig méltó helyet foglal el a városi közigazgatásban.

⁶ Nyugalmazott igazgató, Hajdúsági Múzeum

⁷ Történész, történelem–földrajz szakos középiskolai tanár, Karcagi Nagykun Református Gimnázium

A kötet utolsó publikációja Pallai László⁸ kutatását tartalmazza, aki az Osztrák–Magyar Monarchia első világháborúra történő pénzügyi felkészülésével foglalkozik. Azt hiszem, az mindenki számára világos, hogy az első világháborúnak nemcsak társadalmi és jogi, hanem jelentős gazdasági következményei is voltak. Bár a nagyhatalmak a háború kitörése előtt rendelkeztek a korábbi évtizedek óta folyamatosan kiépített szövetségi rendszerrel, haditervvel és költségvetéssel egyaránt, az utóbbit mégis rövid időtartamra készítették. Ennek oka, hogy a pénzügyi szakemberek csupán három hónapra terveztek előre, úgy gondolták, az új haditechnika gyorsan lezajló háborút fog eredményezni. A szerző arra is felhívja a figyelmet, hogy a konfrontáció kibontakozása előtt megtett intézkedések arra engednek következtetni, hogy a nagyhatalmak tisztában voltak vele, hogy napirenden van a háború. Mindössze a kitörésének pontos ideje volt kérdéses. A háború elején a szakemberek elégedettek voltak a Monarchia pénzügyi felkészültségével. A problémák akkor jelentkeztek, amikor a harcok az előrejelzésekkel ellentétben mégsem vezettek gyors végkifejletre. Rendkívüli intézkedések bevezetésével igyekeztek a gondokat megszüntetni, azonban az évekig elhúzódó háború gazdasági szempontból végül európai szintű katasztrófát eredményezett. A szerző a tanulmányhoz csatolt egy táblázatot is, amely által jobban megérthető a költségvetés évenkénti alakulása.

A tanulmánykötet szerzői új források, új szempontok, s bizonyos esetekben különös történelmi leírások használatával boncolják a vizsgálódásuk középpontjában álló kérdéseket. A munkák történelmi hitelessége viszont nem változott. A kutatásokban kisebb elírások, helyesírási és formai hibák ugyan fellelhetők, de ez egyáltalán nem von le a publikált munkák minőségéből. A kötet szerzőinek kutatásai hiánypótlónak számítanak a dualizmus korát érintő kérdésekben, azonban éppen ezeknek a témáknak a felvetése és elemzése világít rá arra, hogy még mindig rengeteg a kiaknázatlan terület, s a múlt eseményeit érintő megválaszolatlan kérdés. Ezért szeretném ösztönözni a dualizmus korának kutatóit, hogy a továbbiakban az eddigi látóhatáron kívül eső kérdésekről is végezzenek hasonlóan kiemelkedő horderejű vizsgálódást. Mindent összevetve úgy vélem, a kiadvány olvasói olyan munkát tarthatnak a kezükben, amely több aspektusból közelíti meg a dualizmus időszakát. Ebből adódóan mindenki megtalálja az érdeklődési körének megfelelő tanulmányt. Tekintettel a kiváló kutatásokat felvonultató kötetre ajánlom az olvasónak, hogy ne vonja meg magától azt a komoly szakértelmet és kritikai szemléletmódot tükröző tudást, amelyet a kiadvány tanulmányai tartalmaznak.

⁸ Egyetemi oktató, Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történelmi Intézet

Т 32 Публікації на суспільну тематику. Наукове видання (збірник наукових праць) Науково-дослідного центру ім. Тиводора Легоцькі при Закарпатському угорському інституті ім. Ференца Ракоці II / Редактори: Єлизавета Молнар Д. та Федір Молнар. Берегове–Ужгород: ЗУІ ім. Ф.Ракоці II – ТОВ «РІК-У», 2021. – 352 с. (угорською мовою)

ISBN 978-617-7868-64-3

Дослідження у першому розділі збірника присвячені вивченню національного питання в Угорщині та законодавчих ініціатив ХІХ століття у цій сфері. Зокрема, це питання розроблених у 1860-х роках законопроектів про національності і національних концепцій; Закон про національності 1868 року та дилеми мультиетнічної держави, а також становище русинського руху в Північно-Східній Угорщині до і після австро-угорського компромісу. В інших розділах вміщені публікації на закарпатську тематику історичного та суспільного характеру. Видання рекомендується усім, хто цікавиться новітньою та сучасною історією Карпатського басейну, зокрема сучасного Закарпаття, національними, релігійними, суспільними та освітніми відносинами, політичним та економічним становищем краю.

УДК 300(=945.11)(477.87)

Наукове видання

Публікації на суспільну тематику

Збірник наукових праць

2021 р.

Рекомендовано до друку Вченою радою Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ
(протокол №8 від 03.12.2020 р.)

Підготовлено Науково-дослідним центром ім. Тиводора Легоцькі спільно з кафедрою історії
та суспільних дисциплін і Видавничим відділом ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ

Редактори: *Єлизавета Молнар Д. та Федір Молнар*
(ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ, Науково-дослідний центр ім. Тиводора Легоцькі,
Кафедра історії та суспільних дисциплін)

Рецензенти:

Роберт Барта, габілітований доктор (директор Інституту, доцент університету,
факультет суспільних наук Дебреценського університету, Інститут історії)

Василь Брензович, кандидат історичних наук (доцент, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ,
кафедра історії та суспільних дисциплін)

др. Габор Ердовді, професор (доктор Академії наук Угорщини, викладач університету,
Науковий університет ім. Лоранда Етвеша)

Дюло Фодор, кандидат географічних наук (проректор, доцент, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ,
кафедра географії та туризму)

Олена Куташи (заступник директора, Державний архів Закарпатської області)

Іван Мандрик, доктор історичних наук (професор, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ,
кафедра історії та суспільних дисциплін)

Йосип Молнар, кандидат географічних наук (завідувач кафедри, доцент, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ,
кафедра географії та туризму)

Льдіко Орос, кандидат педагогічних наук (президент ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ, доцент, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ,
кафедра педагогіки та психології)

Коректура: *Марта Гнатик-Рішко*

Технічне редагування та верстка: *Ласло Веждед*

Обкладинка: *Ласло Веждед*

УДК: *Бібліотечно-інформаційний центр „Опаціої Черє Янош” при ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ*

Відповідальні за випуск:

Льдіко Орос (президент Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ)

Степан Черничко (ректор Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ)

Олександр Добош (начальник Видавничого відділу ЗУІ ім. Ференца Ракоці ІІ)

За зміст опублікованих наукових праць відповідальність несуть автори.

Видання опубліковане за підтримки Кураторії «Domus» АН Угорщини

Видавництво: Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ (адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90 202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua) *Статут «Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ» (Затверджено протоколом загальних зборів Благодійного фонду За ЗУІ, протокол №1 від 09.12.2019р., прийнято Загальними зборами ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ, протокол №2 від 11.11.2019р., зареєстровано Центром надання адміністративних послуг Берегівської міської ради, 12.12.2019р.) та ТОВ «РІК-У»* (адреса: вул. Гагаріна 36, м. Ужгород, 88 000. Електронна пошта: print@rik.com.ua) *Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

Поліграфічні послуги: ПП Лац Ч.С. (пл. Кошута 4, м. Берегове, 90 202. Електронна пошта: kalvin.nyomda@gmail.com)

Підписано до друку 17.12.2020 Шрифт «Times New Roman». Папір офсетний, щільністю 70 г/м².
Ум. друк. арк. 28,6. Формат 70x100/16. Замовл. №69. Тираж 200.